

Rozvoj psychologie katastrof v Evropě

15 let působení ČR ve Stálém výboru pro psychologii krizí, katastrof a traumatu EFPA

Štěpán Vymětal

Z historie

V posledních 30 letech jsme ve světě svědky rozvoje psychologie katastrof. Rozvoj tohoto oboru byl podnícen nejprve v těch zemích, které měly zkušenosti s rozsáhlými katastrofami. V rámci Evropské federace psychologických asociací (EFPA) je tento relativně nový aplikovaný obor organizačně zakotven již 21 let. Odborná pracovní skupina pro psychologii krizí, katastrof a traumatu byla v rámci EFPA založena valným shromážděním v Dublinu v roce 1997, její původní název byl „Task Force on Crisis and Disaster Psychology“. Mezi zakládajícími členy byly např. Velká Británie, Švédsko, Norsko či Finsko. Česká republika patří ve skupině již mezi veterány, působí v ní od roku 2002 (15 let) a zároveň patří mezi nejaktivnější členy. Pracovní skupina se v roce 2011 transformovala do podoby Stálého výboru EFPA (“Standing Committee on Crisis, Disaster and Trauma Psychology”). Její agenda vždy reagovala na aktuální potřeby praxe a postupně se rozšiřovala a skupina se také rozrůstala o další státy.

Cíle této skupiny byly zpočátku definovány následovně: (1) sbírat **zkušenosti o vývoji** psychologie krizí a katastrof z evropských zemí; (2) shromažďovat informace ohledně **výcviku a vzdělávání**; (3) kontaktovat zástupce EU ohledně **celoevropských plánů pro rozvoj** dovedností a praxe v psychologii katastrof; (4) připravovat **doporučení pro rozvoj** psychologie katastrof v jednotlivých evropských zemích a (5) **publikovat nejlepší praxi**. Z cílů je patrné směřování ke konstituování psychologie katastrof jako samostatného aplikovaného oboru, který vznikl na základě konkrétních potřeb praxe. Od roku 1999 byl dále deklarován i důraz na prevenci, časnou intervenci, dlouhodobé potřeby zasažených lidí a následnou péči. Přitom bylo zdůrazněno, že naplňování potřeb vzniklých v důsledku mimořádných událostí se týká zasažených občanů i zasahujícího personálu. Postupně docházelo v odborných kruzích mnoha zemí k odklonu od psychiatrizace traumatu, směrem ke zdůraznění psychosociálních potřeb přeživších, posilování individuální a komunitní odolnosti, možnosti zotavení a případně i na otázky posttraumatického růstu.

Dalšími funkcemi skupiny byla i přeshraniční spolupráce při katastrofách s globálním dopadem (Tsunami 2004), bilaterální spolupráce (dopravní nehody a teroristické útoky poslední doby), publikování zkušeností z konkrétních událostí – „Lessons learned“ či tvorba sítě mezinárodních odborníků.

Mezi aktuální témata patří **otázky výzkumu, metody intervencí** a jejich účinnost (EMDR, PFA...), **terorismus**, posilování **komunitní odolnosti v globálním prostředí, radikalizace** a možnosti deradikalizace, **migrace**, zvláště **zranitelné oběti, masové jevy**. V poslední době se řešila například otázka certifikace EuroPsy v psychologii katastrof (na její potřebě zatím mezi zeměmi EU nepanuje shoda) či tvorba standardů pro vzdělávání v psychologii krizí, katastrof a traumatu.

Strategie činnosti SC EFPA

- Každá zúčastněná země má zastoupení své **národní psychologické asociace v SC EFPA**. Každou zemi zastupuje jeden stálý (aktivní) nebo korespondenční člen, který je uznávaným odborníkem v dané oblasti.
- SC EFPA působí ve směru rozvoje **na národních úrovních**, kdy podněcuje vznik sítě odborníků doma na bázi národní asociace (v ČR takto vznikla Pracovní skupina pro psychologii krizí a neštěstí ČMPS, která se dále transformovala do Sekce pro psychologii krizí, katastrof a traumatu).
- SC EFPA působí ve směru rozvoje **mezinárodní odborné sítě a spolupráce**.
- SC EFPA sleduje **dobrou praxi** a přispívá k **jejímu přenosu** mezi zeměmi (organizuje odborná sympózia, publikuje, aktivně se účastní mezinárodních konferencí a kongresů, spolupracuje prostřednictvím evropských projektů, zajišťuje specifické kurzy).
- SC EFPA funguje jako **expertní centrum** v případě potřeby a požadavku jiných organizací či národních vlád (opírá se přitom o odborný konsensus mezi zeměmi).
- SC EFPA funguje jako centrum **pro operační výměnu** informací (ad hoc spolupráce v případě mimořádných událostí s mezinárodními aspekty).
- 2x ročně (zpravidla v květnu a říjnu) probíhá pravidelné **pracovní setkání SC EFPA** v jedné ze zúčastněných zemí., další pracovní setkání se někdy organizuje i jako součást mezinárodních konferencí (ICP/ECP/ESTSS). Pravidelná setkání se v poslední době ustálila konat zpravidla v zemi, kde zrovna probíhá Evropský psychologický semestr. Dvoudenní setkání zahrnuje půldenní **odborné sympóziu** určené pro psychology dané země a zemí sousedních, a dále následuje uzavřené jednání Stálého výboru EFPA. Pracovní setkání je zpravidla podporováno národní psychologickou asociací, případně dalšími subjekty (u nás je tradičně hostitelem MV ČR).

Složení SC EFPA

Konvenorkami SC EFPA byly postupně kolegyně Salli Saari (Finsko), Nuray Karanci (Turecko) a v současnosti Magda Rooze (Nizozemí). Ze světově uznávaných expertů, kteří byli členy skupiny, nelze opomenout např. Atle Dyregrova (Norsko) či Williama Yule (Velká Británie). Zástupci za ČR byli Vivienne Soyková (2002), Jana Malíková (2003-2010) a Štěpán Vymětal (od 2011).

Výbor má v současnosti 28 členů, kteří zastupují následujících 25 evropských zemí: Andora, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Island, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Řecko, Slovensko, Srbsko, Španělsko, Švédsko, Turecko, Velká Británie. (Pozn. ke značení: korespondenční člen, stálý člen, aktivní člen). Korespondenční členové se účastní elektronické výměny informací, stálí členové se účastní společných setkání SC EFPA a aktivní stálí členové se zpravidla podílí na zpracovávání témat v rámci pracovních skupinek, připomínají materiály a prezentují na sympóziích.

Vývoj témat v posledních letech

Vývoj odborných témat, která se v rámci evropské psychologie krizí, katastrof a traumatu v posledních letech vynořují, můžeme ilustrovat na obsahové náplni jednotlivých sympózií, které SC EFPA v poslední době organizovalo:

- **2013 Stockholm** (zaměření sympozia: lessons learned: např. kolektivní následná péče obětem terorismu, zemětřesení, vodítka pro CBRN, střelba ve škole, přírodní katastrofy, člověkem způsobené technické katastrofy, letecké nehody)
- **2014 Budapešť** (zaměření sympozia: kontinuita psychosociální péče - urgentní/střednědobá/dlouhodobá; např. etické aspekty, organizační aspekty, oběti terorismu, potřeby přeživších, operační psychologie, terapie traumatu)
- **2014 Praha** (zaměření sympozia: populace ve vysokém riziku při mimořádných událostech a komunitní odolnost; např. děti a PTSD, výsledky síťovacího projektu SC EFPA - výcviky trenérů v psychologii katastrof pro východoevropské země, terorismus, radikalizace, lidé s disabilitou, identifikace zemřelých u katastrof a pozůstalí, děti)
- **2015 Lisabon** (zaměření sympozia: příprava na potřeby uprchlíků a žadatelů o azyl; např. psychosociální podpora v dočasném ubytování uprchlíků z Ukrajiny v Rusku, Norská zkušenost – práce s rodinami, dětské uprchlíci, současná uprchlická krize, traumatizace u personálu)
- **2016 Istanbul** (zaměření sympozia: psychosociální potřeby uprchlíků; např. výzkum potřeb a psychických potíží u syrských uprchlíků v Turecku, uprchlíci s disabilitou, rehabilitační program pro traumatizované dětské uprchlíky, EMDR terapie u uprchlíků)
- **2016 Madrid** (zaměření sympozia: lessons learned; např. psychosociální podpora po zemětřesení v Itálii 2016, aplikace psychologie do krizového řízení ve Španělsku, lidé s disabilitou, uprchlíci)
- **2017 Bern** (zaměření sympozia: lessons learned; např. nehoda maďarského autobusu v Itálii, intervence u malých incidentů s velkým dopadem, teroristický útok v Mnichově, švýcarský model civilní pomoci, úmrtí dětí a práce s rodiči, vývoj v psychosociální podpoře u dětí)
- **2017 Praha** (zaměření sympozia: lessons learned; systémy psychosociální pomoci u uniformovaných složek, psychosociální screening, terorismus a požár výškové budovy v Londýně, terorismus pobodáním ve Turku/Finsko, práce s dětmi po útoku v Nice, intervence ve školách, výzkum radikalizace, asociace obětí terorismu v Belgii V-Europe, lidé s disabilitou).

Závěrem - aktuální úkoly SC EFPA

Závěrem lze uvést, že podle hodnocení vedení EFPA patří Stálý výbor pro psychologii krizí, katastrof a traumatu mezi nejaktivnější pracovní uskupení v této federaci. Přispívá k tomu pravděpodobně jednak aktuálnost řešených tématik, jejich celospolečenský dopad i poptávka. Dále pak odborný a osobnostní profil a zaměření zúčastněných psychologů, kteří se neangažují jen akademicky, ale často i v terénu. Tam je mnohdy potřeba aktivní, rychlé a důsledné plnění úkolů. V neposlední řadě k tomu jistě přispívá i osobnost konvenorky, která je velmi strukturovaná, organizovaná a zaměřená na efektivní plnění úkolů i týmovou spolupráci.

Mezi hlavní současné úkoly SC EFPA patří:

(1) **podpora rozvoje oboru psychologie krizí, katastrof a traumatu** (projekty a sdílení – web, konference, symposia),

- (2) sběr a sdílení know-how (lessons learned a nejlepší praxe),
- (3) podpora tvorby expertních sítí na mezinárodní i lokální úrovni,
- (4) zaměření na etické principy
- (5) role psychologů při **panevropských a mezinárodních mimořádných událostech** (v diskusi je Evropský konzultační tým),
- (6) příprava **standardů vzdělávání** (zpracovává se),
- (7) příprava **doporučení u hromadných akcí, evakuací a ukrytí** (zpracovává se),
- (8) příprava doporučení pro **plány reakce na terorismus s mezinárodním dopadem/ turistické cíle** (otázka sociálních sítí, zapojení psychologů do strategií a plánování),
- (9) pokračující diskuse k otázce **EuroPsy** (specializačního certifikátu v oblasti psychologie krizí, katastrof a traumatu).

Více informací mohou zájemci dohledat na webových stránkách:

- <http://disaster.efpa.eu/> (web SC EFPA)
- <http://psychologieprokrize.cz/> (web Sekce ČMPS)
- <http://mvcr.cz/psychologie/> (web psychologického pracoviště MV ČR)

Obr. 1 SC EFPA Štrasburk 2003

Nahoře zleva konvenorky: 1. N. Karanci/TR, 4. S. Saari/FIN, 5. M. Rooze/NL,
6. J. Malíková/CZ, dole uprostřed prof. Yule/GB)

Obr. 2 SC EFPA 2005 Atény. V horní řadě 2. zprava Dyregrov/NO.

Obr. 3 SC EFPA Praha X. ECP 2007. Prof. W. Yule obdržel na kongresu Aristotelovu cenu.

Obr. 4 Sympóziium SC EFPA v Praze, MV ČR 2014

Obr. 5 SC EFPA Madrid 2016. Zleva doprava: ČR, Norsko, Německo, Andora, Portugalsko, Itálie, Finsko, Nizozemí, Švédsko, 3x Španělsko, Rusko, Francie, Velká Británie.

Obr. 6 **Sympóziium SC EFPA v Praze, MV ČR 2017**

Obr. 7 **Sympóziium SC EFPA v Praze 2017**. Zleva: Š. Vymětal, M. Rooze, A. Haramijová, B. Baštecká

Obr. 8 Současná konvenorka Magda Rooze, 2017

O autorovi

PhDr. Štěpán Vymětal, Ph.D. působí na MV ČR, zaměřuje se na psychologii krizí a hromadných neštěstí. Je zástupcem České republiky v Standing Committee on Crisis, Disaster and Trauma Psychology EFPA.

Adresa: MV ČR, Nad štolou 3, Praha 7.

Vymětal, Š. (2017). Rozvoj psychologie katastrof v Evropě: 15 let působení ČR ve Stálém výboru pro psychologii krizí, katastrof a traumatu EFPA. *E-psychologie*, 11(4), 44-51. Dostupné z <http://e-psycholog.eu/pdf/vymetal-zp5.pdf>